

FOLKE GRÄSBECK plays SIBELIUS on the AINOLA PIANO

SIBELIUS, JEAN (1865–1957)

1	ANDANTINO IN B MAJOR, JS 44 (1888) <i>(Manuscript/Breitkopf & Härtel)</i>	1'26
2	ALLEGRETTO IN B FLAT MINOR, JS 18 (1888) <i>(Manuscript/Breitkopf & Härtel)</i>	0'59
3	LARGO IN A MAJOR, JS 117 (1888) <i>(Manuscript/Breitkopf & Härtel)</i>
Kesälahti version – world première recording	4'18
	from SIX IMPROMPTUS, Op. 5 (1893) <i>(Breitkopf & Härtel)</i>	
4	No. 2 in G minor	1'54
5	No. 5 in B minor	3'34
	from TEN PIECES, Op. 24 <i>(Breitkopf & Härtel)</i>	
6	No. 3. Caprice (1898)	3'17
7	No. 9. Romance in D flat major (1901)	3'49
8	FINLANDIA, Op. 26 (1899, rev. 1900) <i>(Breitkopf & Härtel)</i>
Piano transcription (1900) by the composer	9'06
9	MUSETTE, Op. 27 No. 3 (1898) <i>(Breitkopf & Härtel)</i>
from the music to Adolf Paul's play 'Kung Kristian II' ('King Christian II')	2'18
10	[POLKA] 'AINO' IN C MINOR (1902–05) <i>(Manuscript HUL 0800)</i>	0'27
11	VALSE TRISTE, Op. 44 No. 1 (1903, rev. 1904) <i>(Breitkopf & Härtel)</i>
from the music to Arvid Järnefelt's play 'Kuolema' ('Death')
Piano transcription (1904) by the composer	4'44
12	PAN AND ECHO, Op. 53 (1906) <i>(Lienau)</i>
Piano transcription (1907) by the composer	3'51
13	RONDINO IN G SHARP MINOR, Op. 68 No. 1 (1912) <i>(Universal Edition)</i>	3'18
14	GRANEN (THE SPRUCE), Op. 75 No. 5 (1914, rev. 1919) <i>(Wilhelm Hansen)</i>	3'04

from THIRTEEN PIECES, Op. 76 (Wilhelm Hansen)

15	No. 2. Étude (1911)	1'19
16	No. 9. Arabesque (1914)	1'00
17	No. 10. Elegiac (1916)	2'18
18	No. 12. Capriccietto (1914)	0'45
19	No. 13. Harlequinade (1916)	1'07

FIVE PIECES ('THE FLOWERS'), Op. 85 (Wilhelm Hansen) 10'55

20	No. 1. Bellis (The Daisy) (1917)	1'19
21	No. 2. Cillet (The Carnation) (1916)	1'43
22	No. 3. Iris (The Iris) (1916)	3'11
23	No. 4. Aquileja (The Columbine) (1917)	2'13
24	No. 5. Campanula (The Campanula) (1917)	2'15

TWO PIECES FOR OSCAR PARVIAINEN (1919) (Manuscript/Breitkopf & Härtel)

25	Andantino, JS 201
"Till O. Parviainen från hans gamla, trogne, tacksamme vän Jean Sibelius"
(To O. Parviainen from his old, faithful, grateful friend Jean Sibelius)	1'11
26	Con passione, JS 53	1'07

from EIGHT SHORT PIECES, Op. 99 (1922) (Fennica Gehrman Oy Ab)

27	No. 3. Souvenir	2'20
28	No. 7. Moment de valse	1'11
29	SCÈNE ROMANTIQUE, Op. 101 No. 5 (1923–24) (Wilhelm Hansen)	3'38
30	THE VILLAGE CHURCH, Op. 103 No. 1 (1923–24) (Wilhelm Hansen)	3'33
31	LANDSCAPE II (1928–29) (Manuscript HUL 1728/4)	2'58

TT: 80'54

FOLKE GRÄSBECK *playing Sibelius's own piano at Ainola*

Jean Sibelius and Ainola are inseparable. He lived in this wooden villa, designed by Lars Sonck (1870–1956) and located on a wooded escarpment overlooking Lake Tuusula, just south of Järvenpää, for more than half a century. In 1904, when the family moved into the newly built house, the shores of Lake Tuusula were already home to a community of prominent Finnish artists. First to arrive had been the writer Juhani Aho and his artist wife Venny Soldan-Brofeldt in 1897, followed by Sibelius's brother-in-law, the painter Eero Järnefelt, whose villa, Suviranta, was completed in 1901. The following year they were joined by the artist Pekka Halonen and the poet Juhana Henrik Erkkö. Nonetheless, at the beginning of the twentieth century Järvenpää was a smaller and far more tranquil place than it is today. Finding a suitably peaceful environment had been one of the major considerations when the Sibelius family abandoned city life and bought the plot of land where Ainola was to be built, because Sibelius regarded silence as absolutely essential for his work. No exceptions were made, not even for his daughters' own music-making: the girls sometimes had to don their warmest coats and practise in the basement.

During his early years at Ainola Sibelius relied on rented pianos; the Steinway instrument heard on this recording arrived in 1915, as a gift paid for by 144 of Sibelius's grateful supporters on the occasion of his fiftieth birthday. By that time the composer was already a national celebrity. To mark his birthday his portrait was displayed in shop windows, and messages of congratulation came from far and wide. Many of Finland's leading artists gave him paintings, and Eino Leino wrote a poem as a tribute. A lavish concert, conducted by the composer, introduced the newly composed Fifth Symphony (in its original four-movement form) to the world. But the piano's stay at Ainola was almost cut short. Despite his fame, Sibelius was still constantly struggling to pay his bills and, shortly after the birthday celebrations, bailiffs arrived at Ainola with the

intention of repossessing the instrument. Fortunately common sense (aided by a collection organized by the soprano Ida Ekman) won through and the instrument was left in place.

Sibelius generally composed at his desk; only in the later stages of work would he take his manuscript to the piano. But there is no doubt that he did use his Steinway as an aid to composition in later life. In the words of his daughter Margareta Jalas: “‘Night tunes’, that was what we called his quiet playing during the night, when he was composing after the others had gone to bed. These nights had a powerful atmosphere which I can still feel when I return to my childhood in my thoughts.’ The piano heard on this disc was present at the birth of such major works as the Sixth and Seventh Symphonies – not to mention the revised versions of the Fifth – as well as *The Tempest* and *Tapiola*. It also witnessed both the birth and the death of the Eighth Symphony, probably burned by its creator during the 1940s. The piano was also played by prominent guests such as the German pianist Wilhelm Kempff, who visited Ainola in the early 1920s. At his host’s request, Kempff played Beethoven’s ‘Hammerklavier’ Sonata, prompting Sibelius to remark: ‘You played the piece not like a pianist but like a feeling human being’. Even in his old age Sibelius continued to use the piano, playing for his family every Christmas and accompanying the violinist Isaac Stern when he visited Ainola in 1951. The following year, Emil Gilels played Shostakovich’s Preludes and Fugues to Sibelius on the instrument. There is even a brief snippet of silent film on which the composer can be seen at the keyboard.

The music on this disc spans Sibelius’s entire career: the B major *Andantino* (JS 44), B flat minor *Allegretto* (JS 18) and A major *Largo* (JS 117 – this disc includes the first recording of a manuscript of this piece preserved in Kesälahti near Joensuu, which is regarded as the final form of the piece) were written in

1888, the year before he graduated from the Helsinki Music Institute, whilst *Landscape II* comes from 1928–29, while he was working on his ill-fated Eighth Symphony. The programme includes some of his most popular original piano compositions – the two Impromptus from Op. 5, the Caprice and Romance from Op. 24, *Granen (The Spruce)*, the Étude from Op. 76, *Scène romantique* and *The Village Church* – alongside his own piano transcriptions of some of his best-loved orchestral works: *Finlandia* and *Valse triste*. The style of Sibelius's piano music in general closely reflects that of his output in other genres, from the melodious generosity of his student period, by way of the National Romanticism of the 1890s, all the way through to the period of synthesis of the early 1920s and the enigmatic, harmonically more challenging musical language of his very last works.

The programme also includes a selection of delightful rarities, some with clear associations to Sibelius's family or friends. The manuscript of the brief polka in C minor from 1902–05 is marked 'Aino' and we may reasonably assume that it was intended as a small present or token of affection for the composer's wife. Particularly noteworthy are the two short pieces he dedicated to his friend Oscar Parviainen in 1919. Parviainen was a respected painter, but by 1919 his mental health had deteriorated to the extent that he was living at a sanatorium in Sweden. When he received the manuscript of *Con passione*, Parviainen's gratitude knew no bounds: 'It was as though lightning had passed through me and I was alive again. A song of rejoicing from the angels of heaven!' Paintings by Parviainen at Ainola are *The Funeral Procession* and *The Prayer (Death of a Child)*. The first of these was inspired by a funeral march that Sibelius had improvised in Paris in 1905, whilst *The Prayer* commemorates the death of Sibelius's daughter Kirsti in 1900, and was particularly close to Sibelius's heart.

Sibelius remarked to his secretary Santeri Levas on the subject of his piano pieces: 'I know that they have some future, although today they are almost entirely forgotten'. One reason for their relative neglect is that the majority of them are short dances, mood paintings, intermezzos and character pieces. Their equivalent in his orchestral output is probably to be sought in the short movements he composed as incidental music for the theatre – and indeed two pieces on this disc are genuine theatre music: the *Musette* was composed in 1898 for the historical drama *King Christian II* by Sibelius's friend Adolf Paul, whilst the famous *Valse triste* (1903) comes from the music to *Kuolema (Death)* by the composer's brother-in-law Arvid Järnefelt. It has been said that if Sibelius's symphonies are the mighty pines of his musical forest, the piano pieces represents its most delicate flowers – and his Op. 85 set (included in its entirety on this disc) comprises five delicate portraits of flowers, composed in 1916–17. Sibelius's deep love of nature is well documented, and it is no surprise that he sometimes named his miniatures after natural objects or phenomena: flowers, trees, a storm, or even simply 'landscape'.

Just because a piece is short does not mean that it is inconsequential. To prove this we need look no further than the quietly contemplative Rondino on this disc, written at a time when Sibelius was producing some of his most searching, introspective music – in 1912, some eighteen months after the uncompromising, bleak Fourth Symphony. The Rondino is less desolate than the symphony but just as heartfelt. Like most of the works on this disc, it reveals a less familiar but equally characteristic side of the composer, far removed from the stern Nordic colossus that many photographs seem to depict. These pieces reveal not only his indisputable melodic gifts but also his humanity and warmth – and there can be no more faithful witness to these qualities than his own piano.

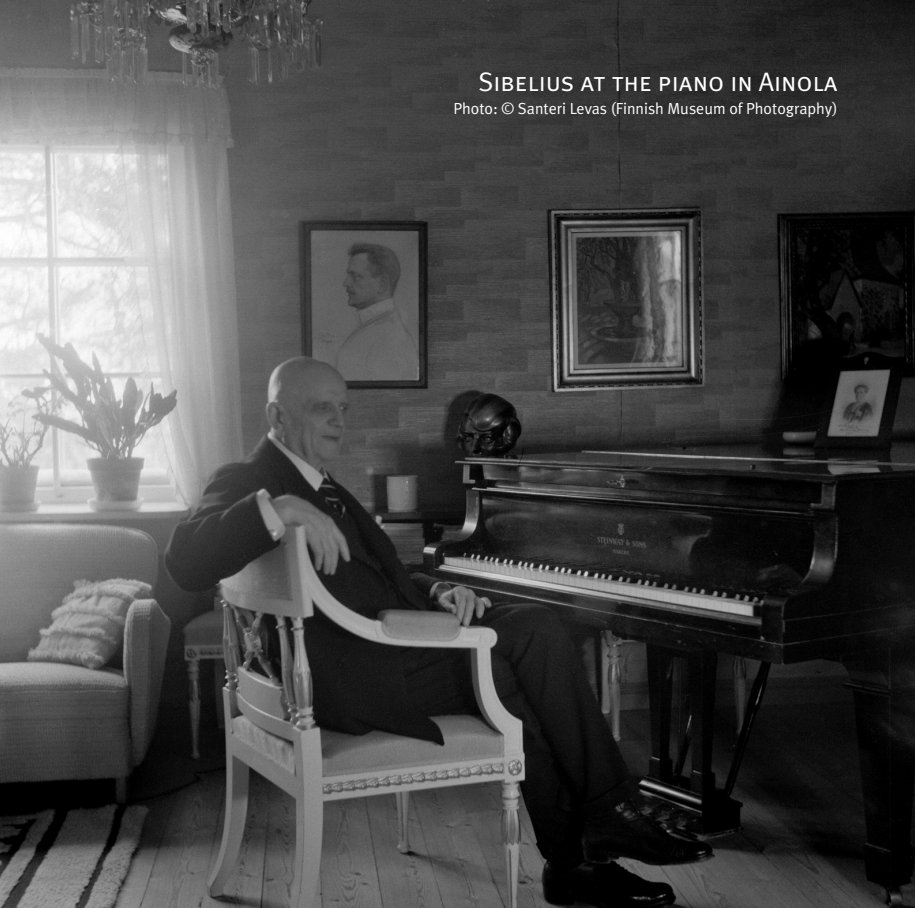
© *Andrew Barnett 2014*

Folke Gräsbeck studied the piano at the Turku Conservatory from 1962 until 1974 as a pupil of Tarmo Huovinen, and won first prize in the Maj Lind Competition in 1973, at the age of seventeen. He has also made several study trips to London, where he was a private pupil of Maria Curcio-Diamand, who in her turn was a pupil of Arthur Schnabel. At the Sibelius Academy in Helsinki his teachers included Erik T. Tawaststjerna. Gräsbeck gained his M. Mus. degree from the Sibelius Academy in 1997, and his D. Mus. there in 2008 on the subject of ‘The Piano in Sibelius’s Youth Production’. Since 1985 Gräsbeck has worked as a permanent accompanist/lecturer at the Sibelius Academy. He has performed more than thirty piano concertos, and in 1971 he made his Helsinki début with the Finnish Radio Symphony Orchestra conducted by Okko Kamu. In May 2014 Gräsbeck performed Shostakovich’s Piano Concerto No. 2 with the Lebanese Philharmonic Orchestra. He has appeared as a recitalist, chamber musician and Lieder accompanist in countries including the USA, Egypt, Israel, United Arab Emirates, Botswana, Zimbabwe, Mexico and Japan.

Gräsbeck plays a major part in the complete Sibelius Edition project for BIS Records, participating on 24 discs including the complete solo piano music (10 CDs) and discs of songs, works with solo instruments and with choir. He also gave the first piano recital at the Sibelius Hall in Lahti in 2000, with a programme consisting exclusively of Sibelius piano music premières. His repertoire also includes Sibelius’s Piano Quintet, four piano quartets and five piano trios. Gräsbeck has performed 397 out of Sibelius’s total of approx. 600 works, plus fragments, and has given the first performances of 90 of them. Among his distinctions are the Order of the Lion of Finland (2009) and the Sibelius Medal of the Sibelius Society of Finland (2014). Since 2002 he has been artistic director of the Sibelius in Korpo festival.

SIBELIUS AT THE PIANO IN AINOLA

Photo: © Santeri Levas (Finnish Museum of Photography)

Jean Sibelius ja Ainola ovat erottamattomat. Hän asui yli puolen vuosisadan ajan aivan Järvenpään eteläpuolella tässä Lars Sonckin (1870–1956) suunnittelemassa puuhuvilassa, joka on metsäisessä mäenrinteessä kohti Tuusulanjärveä. Vuonna 1904 perheen muuttaessa vastarakennettuun taloon, Tuusulanjärven rantamaisemat olivat jo koti merkittävien suomalaistaiteilijoiden yhteisölle. Ensimmäisenä olivat saapuneet kirjailija Juhani Aho ja taiteilijavaimonsa Venny Soldan-Brofeldt vuonna 1897, ja seuraavana tuli Sibeliuksen lanko, taidemaalari Eero Järnefelt, jonka huvila Suviranta valmistui vuonna 1901. Seuraavana vuonna joukkoon liittyivät taiteilija Pekka Halonen ja runoilija Juhana Henrik Erkkö. 1900-luvun alun Järvenpää oli kuitenkin pienempi ja paljon rauhaisampi paikka kuin mitä se on tänä päivänä. Sopivan rauhallisen ympäristön löytäminen oli ollut yksi merkittävimpiä näkökohtia Sibeliuksen perheen hylätyssä kaupunkilaiselämän ja ostaessa maapalan, jolle Ainola rakennettiin, koska Sibelius piti hiljaisuutta ehdottoman tarpeellisena työskentelyynsä. Poikkeuksia ei tehty, ei edes hänen omien tyttäriensä musisoinnin kohdalla: tyttöjen piti ajoittain laittaa ylleen lämpimimmät takkinsa ja harjoitella kellarissa.

Ensimmäisten vuosien aikana Ainolassa Sibeliuksella oli käytössään vuokrattuja pianoja. Tässä levytyksessä kuultava Steinway-flyygeli saapui vuonna 1915 lahjana 144 kiitolliselta tukijalta säveltäjän 50-vuotissyntymäpäiväksi. Tuolloin säveltäjä oli jo kansallinen kuuluisuus. Syntymäpäivän kunniaksi hänen kuvansa oli näytteillä kauppojen ikkunoissa, ja onnitteluviestejä tuli kaikkialta. Monet Suomen johtavista taiteilijoista antoivat hänelle maalauksia, ja Eino Leino kirjoitti hänen kunniakseen runon. Säveltäjän itsensä johtama ylenpalttinen konsertti esitteli maailmalle juuri sävelletyn viidennen sinfonian (alkuperäisessä neliosaisessa muodossaan). Mutta flyygelin oleminen Ainolassa oli päättävä lyhyeen. Kuuluisuudestaan huolimatta Sibelius kamppaili jatkuvasti pysyäkseen maksamaan laskunsa, ja pian syntymäpäivien jälkeen voudit saapuivat

Ainolaaan ajatuksenaan ottaa soitin haltuunsa. Onneksi järki (sopraano Ida Ekanin järjestämän keräyksen avustamana) voitti, ja soitin sai jäädä paikalleen.

Sibelius sävelsi pääosin työpöytänsä ääressä; hän vei teoksen pianon ääreen vasta työskentelynsä myöhemmässä vaiheessa. Ei ole kuitenkaan epäilystä siitä, etteikö Steinway olisi toiminut hänen sävellystyönsä apuna myöhemmin hänen elämässään. Lainaten hänen tytärtään Margareta Jalasta: ”Yösäveliksi sanoimme hänen hiljaista, yöllistä soittoaan, kun hän sävelsi muiden jo mentyä levolle. Noissa öissä oli vahva tunnelma, jonka saatan vielä tuntea palatessani ajatuk-sissani lapsuuteen.” Tällä levyllä kuultava soitin oli läsnä merkkiteosten kuten kuudennen ja seitsemännen sinfonian – puhumattakaan viidennen sinfonian korjatuista versioista – sekä *Myrskyn* ja *Tapiolan* synnyssä. Se todisti myös kahdeksannen sinfonian synnyn ja kuoleman; säveltäjä todennäköisesti poltti teoksen 1940-luvulla. Flyygeliä soittivat myös merkittävät vieraat kuten saksalainen pianisti ja säveltäjä Wilhelm Kempff, joka vieraili Ainolassa 1920-luvun alussa. Kempff soitti isäntänsä pyynnöstä osan Beethovenin ”Hammerklavier”-sonaatista, saaden Sibeliuksen toteamaan: ”Te ette soittaneet sitä kuin pianisti vaan kuin tunteva ihminen.” Vielä vanhalla iällään Sibelius jatkoi soittimensa käyttöä soittaen perheelleen jouluisin ja säestäen viulisti Isaac Sterniä tämän vieraillessa Ainolassa vuonna 1951. Seuraavana vuonna Emil Gilels esitti soittimella Sibeliukselle Šostakovitšin preludeja ja fuugia. On jopa olemassa lyhyt mykkäfilmin pätkä, jossa säveltäjän voi nähdä koskettimiston äärellä.

Tämän levytyksen musiikki kattaa Sibeliuksen koko uran: *Andantino* H-duuri (JS 44), *Allegretto* b-molli (JS 18) ja *Largo* A-duuri (JS 117 – kyseessä on ensilevytys tämän kappaleen lähellä Joensuuta Kesälähdellä säilyneestä käsikirjoituksesta, jota pidetään kappaleen lopullisena muotona) syntyi säveltäjän Helsingin Musiikkiopistosta valmistumista edeltävänä vuonna 1888, kun taas *Maisema II* on peräisin vuosilta 1928–29, jolloin hän työskenteli huono-onnisen kahdek-

sannen sinfoniansa parissa. Levyn ohjelmisto sisältää myös joitain hänen alkuperäisten pianosävellystensä suosituimpia kappaleita – opuksen 5 kaksi impromptua, opuksen 24 Caprice ja Romanssi, *Granen (Kuusi)*, opuksen 76 Étude, *Scène romantique (Romanttinen kohtaus)* ja *The Village Church (Kyläkirkko)* – ja näiden rinnalla hänen omia pianotranskriptioitaan joistain hänen kaikkein rakastetuimmista orkesteriteoksistaan: *Finlandia* ja *Valse triste*. Sibeliuksen pianomusiikin tyyli heijastaa yleisesti ottaen läheisesti hänen tuotantoaan muissa teoslajeissa, hänen opiskeluaikojensa melodisesta anteliaisuudesta 1890-luvun kansallisromantiikan kautta aina synteessin ajanjaksolle 1920-luvulla ja aivan viimeisten teostensa arvoitukselliseen, harmonisesti haastavampaan musiikilliseen kieleen.

Ohjelmisto sisältää myös kokoelman ihastuttavia harvinaisuuksia, joista osalla on selvä yhteys Sibeliuksen perheeseen ja ystäviin. Vuosilta 1902–05 peräisin olevan lyhyen c-molli-polkan käsikirjoituksessa on merkintä ”Aino”, ja voimme kohtuudella päätellä kappaleen olevan tarkoitettu pieneksi lahjaksi tai kiintymyksen ilmaisuksi säveltäjän vaimoa kohtaan. Erityisen huomionarvoisia ovat kaksi lyhyttä kappaletta, jotka säveltäjä omisti ystävälleen Oscar Parviaiselle vuonna 1919. Parviainen oli arvostettu taidemaalari, mutta vuoteen 1919 mennessä hänen mielenterveytensä oli heikentynyt siinä määrin, että hän eli parantolassa Ruotsissa. Saatuaan kappaleen *Con passione* käsikirjoituksen Parviaisen kiitollisuus ei tuntenut rajoja: ”Olin kuin salama olisi kulkenut lävitsemi ja olen vielä elävänä. Taivaiden enkelten riemulaulu!” Parviaisen maalaukset Ainolassa ovat *Hautajaissaatto* ja *Rukous Jumalalle (Lapsen kuolema)*. Näistä ensimmäinen sai innoituksensa hautajaismarssista, jonka Sibelius oli improvi-soinut Pariisissa vuonna 1905, ja jälkimmäinen puolestaan kunnioittaa Sibeliuksen vuonna 1900 kuolleen Kirsti-tyttären muistoa ollen näin erityisen lähellä Sibeliuksen sydäntä.

Sibelius totesi sihteerilleen Santeri Levakselle pianomusiikistaan: ”Tiedän että niillä on varma tulevaisuus, tiedän sen siitäkkin huolimatta, että ne tällä hetkellä ovat joutuneet aivan unohduksiin.” Yksi syy niiden laiminlyömiseen on se, että suurin osa niistä koostuu lyhyistä tansseista, tunnelmakuvauksista, intermezzoista ja karaktäärikappaleista. Vastaavat teokset hänen orkesterituotantonsaan pitää todennäköisesti etsiä hänen teatterikäyttöön säveltämistä lyhyistä kappaleista – ja tämän levyn kappaleista kaksi ovat todellakin aitoa teatterimusiikkia: *Musette* sävellettiin vuonna 1898 Sibeliuksen ystävän Adolf Paulin historialliseen draamaan *Kuningas Kristian II*, kun taas kuuluisa *Valse triste* (1903) on peräisin säveltäjän langon Arvid Järnefeltin *Kuolema*-näytelmään tehdystä musiikista. On sanottu, että mikäli Sibeliuksen sinfoniat ovat mahtavia mentyjä hänen musiikillisessa metsässään, edustavat pianokappaleet sen herkimpiä kukkia – ja hänen opuksensa 85 (joka kuullaan tällä levyllä kokonaisuudessaan) sisältää vuosina 1916–17 sävellettyä viisi hienon hienoa kuvausta kukista. Sibeliuksen syvä rakkaus luontoa kohtaan on hyvin dokumentoitu, eikä ole yllätys, että hän aika ajoin nimesi miniatyyrinsä luonnonkohteiden tai -ilmiöiden mukaan: kukkia, puita, myrsky tai jopa yksinkertaisesti ”maisema”.

Vain koska kappale on lyhyt, ei se tarkoita, että se on merkityksetön. Tämän todistaaksemme meidän ei tarvitse katsoa pidemmälle kuin tämän levyn hiljaisen mietiskelevää Rondinoa, joka sävellettiin aikana, jolloin Sibelius tuotti osan hänen kaikkein syvällisimmästä, itseään havainnoivasta musiikistaan – vuonna 1912, noin 18 kuukautta ehdottoman, paljaan neljännen sinfonian jälkeen. Rondino ei ole niin karu kuin sinfonia mutta yhtä harras. Kuten useimmat tämän levyn teoksista, se paljastaa vähemmän tunnetun mutta yhtä lailla tunnusomaisen puolen säveltäjästä, kaukana siitä ankarasta pohjoisen kolossista, jonka monet valokuvaajat ovat kuvanneet. Nämä kappaleet eivät paljasta ainoastaan hänen kiistämättömiä melodisia lahjoja vaan myös hänen inhimillisyytensä ja

lämpönsä – ja näille piirteille ei voi olla uskollisempaa todistajaa kuin hänen oma flyygelinsä.

© *Andrew Barnett 2014*

Folke Gräsbeck opiskeli pianonsoittoa Turun Konservatoriossa 1962–74 Tarmo Huovisen johdolla ja voitti 17-vuotiaana ensimmäisen palkinnon Maj Lind -kilpailussa 1973. Hän on myös tehnyt monia opintomatkoja Lontooseen, jossa hän opiskeli yksityisesti opettajanaan Maria Curcio-Diamand, joka puolestaan oli ollut Arthur Schnabelin oppilas. Sibeliush-Akatemiassa hänen opettajanaan oli mm. professori Erik T. Tawaststjerna. Gräsbeckistä tuli musiikin maisteri 1997 ja musiikin tohtori 2008 Sibeliush-Akatemiasta aiheenaan pianomusiikki Sibeliuksen varhaistuotannossa. Vuodesta 1985 Gräsbeck on toiminut Sibeliush-Akatemian vakituksena säestäjä-lehtorina. Hän on esittänyt yli 30 pianokonserttoa ja teki Helsingin-debyyttinsä Radion sinfoniaorkesterin solistina vuonna 1971 Okko Kamun johdolla. Toukokuussa 2014 Gräsbeck esiintyi Libanonin filharmonikkojen solistina teoksenaan Šostakovitšin pianokonsertto nro 2. Hänellä on ollut soolo-, kamarimusiikki- ja liedesiintymisiä mm. Yhdysvalloissa, Egyptissä, Israelissa, Yhdistyneissä arabiemiirikunnissa, Botswanassa, Zimbabwessa, Meksikossa ja Japanissa.

Gräsbeck oli merkittävässä osassa BIS-levymerkin Sibeliuksen kokonaislevytyssarjan äänitysprojektissa ollen mukana 24 levyllä sisältäen koko soolopianoituotannon (10 levyä), lauluja sekä teoksia muiden soolosoitinten ja kuoron kanssa. Hän piti Lahden Sibeliustalon ensimmäisen pianoillan 14.3.2000, jolloin ohjelmassa oli pelkästään Sibeliuksen pianokappaleita kantaesityksinä. Gräsbeckin ohjelmistoon kuuluvat myös Sibeliuksen pianokvintetto, neljä pianokvartettoa ja viisi pianotrioa. Hän on esittänyt Sibeliuksen n. 600 sävellyksestä

397 (sekä fragmentit), niistä 90 kantaesityksinä. Gräsbeckin saamista tunnustuksista mainittakoon Suomen Leijonan ansioristi (2009) ja Sibelius-Seuran myöntämä Sibelius-mitali (2014). Vuodesta 2002 lähtien hän on toiminut Sibelius Korppoossa -tapahtuman taiteellisena johtajana.

Det finns en stark koppling mellan Jean Sibelius och Ainola – i mer än ett halvt sekel levde kompositören i huset som arkitekten Lars Sonck (1870–1956) hade ritat åt honom, på den trädbevuxna höjden med utsikt över Tusby träsk strax söder om Träskända. När familjen 1904 flyttade in i det nybyggda huset hade redan en rad framstående finländska konstnärer slagit sig ned längs sjöns stränder. Författaren Juhani Aho och hans fru, konstnärinnan Venny Soldan-Brofeldt, som anlände 1897, var de första, och följdes av Sibelius' sväger, målaren Eero Järnefelt, vars villa Suviranta stod färdig 1901. Året därpå slöt sig konstnären Pekka Halonen och poeten Juhana Henrik Erkkö till konstnärskolonin. Men Träskända var ändå betydligt mindre och långt fridfullare vid början av 1900-talet än i våra dagar. Lugnet där var en av de viktigaste faktorerna när Sibelius och hans familj beslöt sig för att lämna stadslivet bakom sig och köpa tomten där Ainola skulle byggas. För kompositören var stillhet en absolut förutsättning för att han skulle kunna arbeta, och inga undantag gjordes – inte ens för döttrarnas egna musikstudier: flickorna fick ibland ta på sig sina varmaste ytterkläder och öva nere i källaren.

Under sina första år på Ainola var Sibelius hänvisad till hyrda pianon – den Steinwayflygel vi hör på denna inspelning kom till huset 1915, som en gåva från 144 av hans tacksamma beundrare på hans femtioårsdag. Vid denna tid var kompositören redan en nationell celebritet. Inför födelsedagen fanns porträtt av honom i butiksfönster, och gratulationer strömmade in från när och fjärran. Många av Finlands ledande konstnärer skänkte målningar till honom och poeten Eino Leino skrev en dikt till hans ära. Vid en galakonsert med kompositören som dirigent presenterades den nyskrivna Femte symfonin för världen, i sin fyr-satsiga originalversion. Men flygelns tid på Ainola höll på att bli mycket kort. Trots berömmelsen hade Sibelius fortfarande stora problem med att få inkomsterna att räcka till, och kort tid efter firandet besöktes Ainola av utmät-

ningsmän med avsikten att beslagta instrumentet. Lyckligtvis, och med hjälp av en insamling organiserad av sopranen Ida Ekman, fick det sunda förnuftet råda och flygeln lämnades kvar.

Sibelius komponerade vanligtvis vid sitt skrivbord och det var bara under de senare stadierna i arbetet som han tog med manuskriptet till pianot. Att han under senare delen av livet tog hjälp av sin Steinway vid komponerandet är dock belagt. Hans dotter Margareta Jalas har berättat: ”Nattoner kallade vi hans tysta, nattliga spel, då han komponerade när de andra redan lagt sig. Dessa nätter hade en stark stämning som jag ännu kan känna när jag återvänder till barndomen i mina tankar.” Flygeln som hörs i denna inspelning närvarade vid tillkomsten av sådana centrala verk som den Sjätte och Sjunde symfonin – för att inte nämna den omarbetade versionen av den Femte – samt *Stormen* och *Tapiola*. Den var också med då den Åttonde symfonin kom till och sedan förintades, troligen genom att dess upphovsman slängde den till lågorna någon gång under 1940-talet. Prominenta gäster spelade även på flygeln, såsom den tyske pianisten Wilhelm Kempff vid sitt besök på Ainola under tidigt 1920-tal. På världens begäran spelade Kempff Beethovens ”Hammarklaversonat” vilket föranledde Sibelius att säga: ”Ni spelade inte stycket som en pianist utan som en kännande människa.” Sibelius fortsatte att använda flygeln till sent inpå ålderns höst: varje jul spelade han för familjen, och då violinisten Isaac Stern 1951 besökte Ainola ackompanjerade Sibelius honom. Året därpå spelade Emil Gilels Sjostakovitjs preludier och fugor för Sibelius. Det finns även en kort scen (utan ljud) från en film där kompositören sitter vid sitt instrument.

Musiken på denna inspelning kommer från hela Sibelius’ levnadsbana. *Andantino* (JS 44), *Allegretto* (JS 18) och *Largo* (JS 117 – här i en första inspelning av vad som anses vara den slutliga versionen, från ett manuskript bevarat i Kesälax (nära Joensuu) – skrevs 1888, året innan Sibelius avslutade sina studier

vid Helsingfors musikinstitut, medan *Landskap II* stammar från 1928–29, då han arbetade på sin olycksaliga Åttonde symfoni. Programmet innefattar några av hans mest välkända originalkompositioner för piano – Impromptu nr 2 och nr 5 från hans opus 5, Caprice och Romance från opus 24, *Granen*, Étude från op. 76, *Scène romantique* och *Bykyrkan* – tillsammans med hans egna pianoarrangemang av några av de mest älskade orkesterverken: *Finlandia* och *Valse triste*. Stilen i Sibelius' pianomusik motsvarar i stora drag den i hans övriga produktion, från det melodiosa flödet i musiken från studietiden och 1890-talets nationalromantik ända fram till koncentrationen som präglar verken från tidigt 1920-tal, ”syntesens period”, och det gåtfulla, harmoniskt djärva tonspråket i hans allra sista kompositioner.

Bland de inspelade verken finns även ett knippe charmerande rariteter, några med tydlig anknytning till Sibelius' familj och vänkrets. Manuskriptet till den lilla polkan i c-moll från 1902–05 bär påskriften ”Aino” och stycket är med största sannolikhet avsett som en gåva eller ömhetsbevis till kompositörens hustru. Särskilt intressanta är de två korta stycken som han 1919 tillägnade vännen Oscar Parviainen. Parviainen var en aktad konstnär, men vid denna tidpunkt hade hans mentala hälsa brutits ned till den grad att han vistades på Ulricehamns sanatorium i Sverige. När han mottog partituret till *Con passione* blev Parviainen mycket rörd: ”Det var som om blixten hade gått igenom min kropp och jag åter var vid liv. En sång av tacksägelse från himlens änglar!” På Ainola finns två tavlor av Parviainen: *Begravningsföljet* och *Bönen till Gud*. Den förstnämnda är inspirerad av en sorgmarsch som Sibelius hade improviserat i Parviainens närvaro i Paris 1905, medan *Bönen till Gud*, som låg tonsättaren särskilt varmt om hjärtat, högtidlighåller minnet av Sibelius' dotter Kirsti, som dog 1900.

Angående sina kompositioner för piano sa Sibelius en gång till sin sekreterare Santeri Levas: ”Jag vet att de har en säker framtid, jag vet det trots att de

för närvarande har fallit helt i glömska.” En orsak till att styckena i viss mån hamnat i skymundan är att huvudparten av dem är korta danser, stämningsbilder, intermezzon och karaktärsstycken. Motsvarigheten i Sibelius’ orkesterproduktion finner man snarast bland de korta stycken han skrev som teatermusik och två av styckena på denna skiva är just avsedda för teatern: *Musette* komponerade Sibelius 1898 till historiespelet *Kung Kristian II*, författat av vännen Adolf Paul, och den berömda *Valse triste* (1903) kommer från musiken till *Kuolema (Döden)* av kompositörens svåger, Arvid Järnefelt. Det har sagts att om Sibelius’ symfonier är de mäktiga tallarna i hans musikaliska skog så representerar pianostyckena de spädaste blomstren – och hans opus 85, som på denna skiva finns med i sin helhet, består just av fem blomporträtt, komponerade 1916–17. Att Sibelius hyste en djup kärlek till naturen är väl känt, och det är därför inte överraskande att han ibland döpte sina miniatyrer efter naturföreteelser: blommor, träd, en storm eller helt enkelt ”Landskap”.

Att ett musikstycke är kort innebär inte att det är obetydligt. För att förvissa oss om detta behöver vi inte gå längre än till det stillsamt kontemplativa Rondinot, skrivet under en period då Sibelius komponerade några av sina mest grubblande och introspektiva verk – 1912, halvtannat år efter den kompromisslösa och kärva Fjärde symfonin. Rondinot är mindre ödsligt än symfonin, men lika innerligt känt. Liksom flertalet av de här inspelade verken visar det oss en mindre känd men lika karakteristisk sida av tonsättaren – fjärran från den barska stenstod som framträder på så många fotografier av honom. Dessa stycken är inte bara bevis på hans självklara melodiska ådra, utan också på hans mänsklighet och värme – egenskaper som hans eget piano är ett av det allra mest pålitliga vittnena till.

© Andrew Barnett 2014

Folke Gräsbeck studerade mellan 1962 och 1974 för Tarmo Huovinen vid Åbo konservatorium och vann år 1973, som sjuttonåring, första pris i Maj Lindtävlingen. Under ett antal studieresor till London tog han privatlektioner för Maria Curcio-Diamand, i sin tur elev till Arthur Schnabel. Bland hans lärare vid Sibelius-Akademien fanns Erik T. Tawaststjerna. Gräsbeck blev promoverad till musikmagister 1997 och doktorerade 2008 på ämnet "Pianot i Sibelius' ungdomsproduktion". Sedan 1985 har Gräsbeck verkat vid Sibelius-Akademi som ackompanjator och lektor. Som solist har han framträtt i ett trettioårigt pianokonserter, och sin Helsingforsdebut gjorde han 1971, med Finska radions symfoniorkester under ledning av Okko Kamu. I maj 2014 framförde Gräsbeck Sjakovitjs andra pianokonsert med Libanons filharmoniska orkester. Han har givit soloaftnar och framträtt som kammarmusiker och ackompanjator i en rad länder såsom USA, Egypten, Israel, Förenade Arabemiraten, Botswana, Zimbabwe, Mexiko och Japan.

Folke Gräsbeck är en av de centrala tolkarna i BIS' kompletta Sibelius-utgåva, där han medverkar på 24 av sammanlagt 68 skivor, inklusive den kompletta musiken för solo piano, samt solosånger, kammarmusik och körmusik. Han gav år 2000 den första pianoaftonen i den då nybyggda Sibeliusalen i Lahtis, med ett program bestående av enbart förstauppföranden av stycken av Sibelius. På hans repertoar finns även tonsättarens pianokvintett, fyra piano-kvartetter och fem pianotrior. Gräsbeck har framfört 397 av Sibelius sammanlagt ca 600 verk, fragment räknade – 90 av dessa har han uruppfört. Bland utmärkelser har han mottagit kan nämnas Förtjänstkorset av Finlands Lejons orden (2009) och det finska Sibelius-Samfundets Sibelius-medalj (2014). Sedan 2002 är han konstnärlig ledare för festivalen Sibelius i Korpo.

AINOLA

Photo: © Leon Chia

Jean Sibelius und Ainola sind untrennbar miteinander verbunden. In dieser Holzvilla südlich von Järvenpää, die Lars Sonck (1870–1956) entworfen hatte und die von einem bewaldeten Steilhang aus den Tuusulanjärvi-See überblickte, lebte er mehr als ein halbes Jahrhundert. Als die Familie im Jahr 1904 das neu errichtete Haus bezog, hatte sich an den Ufern des Sees bereits eine Gemeinschaft prominenter finnischer Künstler angesiedelt. 1897 hatte der Schriftsteller Juhani Aho mit seiner Künstler-Ehefrau Venny Soldan-Brofeldt den Anfang gemacht, gefolgt von Sibelius' Schwager, dem Maler Eero Järnefelt, dessen Villa Suviranta 1901 bezugsfertig wurde. Zu ihnen stießen im Jahr darauf der Maler Pekka Halonen und der Dichter Juhana Henrik Erkko. Gleichwohl war Järvenpää zu Beginn des 20. Jahrhunderts ein kleinerer, weitaus stillerer Ort als heute. Einer der Hauptgründe dafür, dass Sibelius mit seiner Familie das Stadtleben hinter sich ließ und das Grundstück zum Bau Ainolas kaufte, war, eine hinreichend friedliche Umgebung zu finden; Sibelius erachtete Stille als unabdingbar für seine Arbeit. Ausnahmen gab es keine, nicht einmal für seine musizierenden Töchter: Mitunter mussten die Mädchen ihre wärmsten Mäntel überziehen und im Keller üben.

Während der ersten Jahre in Ainola war Sibelius auf Leihklaviere angewiesen; den Steinway, der für die vorliegende Einspielung verwendet wurde, erhielt er 1915 von 144 dankbaren Unterstützern als Geschenk zu seinem 50. Geburtstag. Zu diesem Zeitpunkt war der Komponist bereits eine nationale Berühmtheit. Zur Feier seines Geburtstags waren die Schaufenster mit seinem Portrait geschmückt; aus Nah und Fern trafen Glückwünsche ein. Viele der führenden finnischen Maler schenkten ihm Gemälde; Eino Leino widmete ihm ein Gedicht. Bei einem umfangreichen Konzert unter Leitung des Komponisten wurde die neu komponierte Fünfte Symphonie (in ihrer ursprünglichen viersätzigen Form) aus der Taufe gehoben. Der Aufenthalt des Klaviers in Ainola indes wäre beinahe

von nur kurzer Dauer gewesen: Trotz seines Ruhms hatte Sibelius weiterhin seine liebe Mühe, seine Rechnungen zu bezahlen; kurz nach den Geburtstagsfeiern kamen Gerichtsvollzieher nach Ainola, um das Instrument zu pfänden. Glücklicherweise setzte sich der gesunde Menschenverstand durch (eine von der Sopranistin Ida Ekman organisierte Kollekte half dabei), und so konnte das Instrument an seinem Platz bleiben.

Sibelius komponierte in der Regel am Schreibtisch; erst in späteren Stadien der Komposition ging er mit seinem Manuskript ans Klavier. Es gibt freilich keinen Zweifel daran, dass er seinen Steinway in späteren Jahren als Hilfsmittel beim Komponieren benutzte. Seine Tochter Margareta Jalas erinnert sich: „„Nachtmelodien“ nannten wir sein leises, nächtliches Spielen, als er komponierte und alle anderen schon schlafengegangen waren. Jene Nächte hatten eine sehr starke Stimmung, die ich noch fühlen kann, wenn ich in meinen Gedanken in die Kindheit zurückkehre.“ Das bei dieser Aufnahme verwendete Klavier stand an der Wiege so bedeutender Werke wie der Sechsten und der Siebten Symphonie – von den revidierten Fassungen der Fünften ganz zu schweigen – sowie *Der Sturm* und *Tapiola*. Außerdem erlebte es die Geburt und auch den Tod der Achten Symphonie, die von ihrem Schöpfer in den 1940er Jahren wohl verbrannt wurde. Prominente Gäste wie der deutsche Pianist und Komponist Wilhelm Kempff, der Ainola in den frühen 1920er Jahren besuchte, spielten auf ihm. Auf Wunsch seines Gastgebers spielte Kempff aus Beethovens „Hammerklaviersonate“, wonach Sibelius bemerkte: „Sie haben das Stück nicht wie ein Pianist gespielt, sondern wie ein fühlendes menschliches Wesen“. Selbst in hohem Alter blieb er dem Klavier treu: An Weihnachten spielte er regelmäßig für seine Familie; 1951 begleitete er auf diesem Instrument den Geiger Isaac Stern, als dieser Ainola besuchte. Im folgenden Jahr spielte Emil Gilels darauf Sibelius die Präludien und Fugen von Schostakowitsch vor. Es gibt sogar eine

kurze Stummfilmsequenz, in der der Komponist an der Tastatur zu sehen ist.

Die Musik auf dieser CD umspannt Sibelius' gesamte Entwicklung: Das *Andantino* H-Dur (JS 44), das *Allegretto* b-moll (JS 18) und das *Largo* A-Dur (JS 117 – erstmals wurde hier die mutmaßlich endgültige Fassung eingespielt, die einem in Kesälahti bei Joensuu aufbewahrten Manuskript folgt) sind im Jahr 1888 entstanden, ein Jahr vor dem Abschluss seines Studiums am Musikinstitut Helsinki, während *Landschaft II* aus den Jahren 1928/29 stammt, als er an seiner glücklosen Achten Symphonie arbeitete. Neben einigen seiner beliebtesten Originalkompositionen für Klavier – den beiden Impromptus aus Opus 5, Caprice und Romanze aus Opus 24, *Granen (Die Tanne)*, die Étude aus Opus 76, *Scène romantique* und *Die Dorfkirche* – stehen eigene Klaviertranskriptionen einiger seiner beliebtesten Orchesterwerke: *Finlandia* und *Valse triste*. Stilistisch weist Sibelius' Klaviermusik eine große Nähe zu seinem Schaffen in anderen Gattungen auf – von der verschwenderischen Melodik seiner Studienzeit über die Nationalromantik der 1890er Jahre bis hin zu der Periode der Synthese in den frühen 1920er Jahren und der rätselhaften, harmonisch kühnen Tonsprache seiner allerletzten Werke.

Darüber hinaus umfasst das Programm eine Auswahl wunderbarer Raritäten, von denen einige direkt auf Sibelius' Familie oder Freunde verweisen. Das Manuskript der kurzen, zwischen 1902 und 1905 entstandenen Polka in c-moll trägt die Bezeichnung „Aino“, und wir dürfen davon ausgehen, dass es als ein Geschenk oder Zeichen der Zuneigung für die Frau des Komponisten gedacht war. Besonders hervorzuheben sind die beiden kurzen Stücke, die er 1919 seinem Freund Oscar Parviainen widmete. Parviainen war ein angesehener Maler, dessen Geisteszustand sich 1919 bereits so sehr verschlechtert hatte, dass er in einem Sanatorium in Schweden untergebracht war. Als er das Manuskript von *Con passione* erhielt, kannte Parviainens Dankbarkeit keine Grenzen: „Ich fühlte

mich wie vom Blitz getroffen und war wieder lebendig. Ein Freudengesang der Engel des Himmels!“ In Ainola hingen Parviainens *Trauerzug* und *Das Gebet* (*Tod eines Kindes*); das erstere wurde von einem Trauermarsch inspiriert, den Sibelius im Jahr 1905 in Paris improvisierte, während *Das Gebet* im Gedenken an die im Jahr 1900 verstorbene Tochter des Komponisten, Kirsti, entstand und Sibelius besonders viel bedeutete.

Zu seinem Sekretär Santeri Levas sagte Sibelius einmal im Hinblick auf die Klavierstücke: „Ich weiß, dass sie eine Zukunft haben, obwohl sie heute beinahe ganz vergessen sind“. Ein Grund für ihre relative Vernachlässigung ist, dass es sich zumeist um kurze Tänze, Impressionen, Intermezzi und Charakterstücke handelt. Ihre orchestralen Äquivalente sind wohl in den kurzen Stücken zu sehen, die er für das Theater komponierte – und in der Tat sind zwei der hier eingespielten Werke originäre Theatermusik: Die *Musette* wurde 1898 für das Historiendrama *König Christian II.* von Sibelius’ Freund Adolf Paul komponiert, während die berühmte *Valse triste* (1903) aus der Musik zu *Kuolema (Tod)* von Arvid Järnefelt stammt, dem Schwager des Komponisten. Wenn Sibelius’ Symphonien die mächtigen Kiefern in seinem musikalischen Wald darstellen, so sind die Klavierstücke seine zartesten Blüten – und die (hier zur Gänze eingespielte) Sammlung op. 85 aus den Jahren 1916/17 besteht aus fünf zarten Blumenportraits. Sibelius’ große Liebe zur Natur ist gut dokumentiert, und es nimmt nicht wunder, dass er seine Miniaturen manchmal nach Naturobjekten oder -phänomenen benannte: Blumen, Bäume, ein Sturm, oder auch einfach „Landschaft“.

Dass ein Stück kurz ist, bedeutet noch lange nicht, dass es belanglos ist. Als ein trefflicher Beweis hierfür kann das ruhevoll besinnliche Rondino gelten, das zu einer Zeit entstand, als Sibelius einige seiner introspektivsten Werke komponierte – 1912, rund 18 Monate nach der kompromisslosen, düsteren Vierten

Symphonie. Das Rondino ist weniger desolat als die Symphonie, aber ebenso tief empfunden. Wie die meisten hier aufgenommenen Werke offenbart es eine weniger bekannte, aber genauso charakteristische Seite des Komponisten – weit entfernt von dem strengen nordischen Koloss, den viele Fotografien zu überliefern scheinen. Diese Stücke bekunden nicht nur seine unbestreitbare melodische Gabe, sondern auch seine Menschlichkeit und Wärme – und für diese Eigenschaften kann es keinen getreueren Zeugen geben als sein eigenes Klavier.

© *Andrew Barnett 2014*

Folke Gräsbeck studierte von 1962 bis 1974 am Konservatorium Turku Klavier bei Tarmo Huovinen und gewann im Alter von 17 Jahren den 1. Preis beim Maj Lind-Wettbewerb 1973. Weitere Studien führten ihn nach London zu Maria Curcio-Diamand, einer Schülerin Arthur Schnabels, und zu Erik T. Tawaststjerna an die Sibelius-Akademie in Helsinki, wo er 1997 den Master erhielt und 2008 mit einer Arbeit über die Klaviermusik in Sibelius Frühwerk promoviert wurde. Seit 1985 ist Gräsbeck als fester Begleitpianist und Dozent an der Sibelius-Akademie tätig. Er hat mehr als dreißig Klavierkonzerte aufgeführt; 1971 gab er sein Helsinki-Debüt mit dem Finnischen Radio-Symphonieorchester unter Okko Kamu. Im Mai 2014 führte Gräsbeck mit dem Libanese Philharmonic Orchestra Schostakowitschs 2. Klavierkonzert auf. Als Solist, Kammermusiker und Liedbegleiter ist er u.a. in den USA, Ägypten, Israel, den Vereinigten Arabischen Emiraten, Botswana, Zimbabwe, Mexiko und Japan aufgetreten.

Gräsbeck spielt eine wichtige Rolle in der Sibelius Edition bei BIS, in deren Rahmen er an 24 CDs mitwirkte – die gesamte solistische Klaviermusik (10 CDs), Lieder sowie Werke mit Soloinstrumenten und mit Chor. Außerdem gab er im Jahr 2000 den ersten Klavierabend überhaupt in der neu gebauten Sibelius-

Halle in Lahti; auf dem Programm standen ausschließlich Uraufführungen Sibelius'scher Klavierwerke. Sein Repertoire umfasst ferner Sibelius' Klavierquintett, die vier Klavierquartette und fünf Klaviertrios. Von Sibelius' rund 600 Werken (plus Fragmente) hat Gräsbeck 397 aufgeführt; 90 davon waren Uraufführungen. 2009 wurde ihm der Orden des Löwen von Finnland verliehen; 2014 erhielt er die Sibelius-Medaille der finnischen Sibelius-Gesellschaft. Seit 2002 ist Folke Gräsbeck Künstlerischer Leiter des „Sibelius in Korpo“-Festivals.

Jean Sibelius et Ainola sont inséparables. Il a vécu pendant plus d'un demi-siècle dans cette maison en bois, conçue par Lars Sonck (1870–1956) et située sur un escarpement boisé surplombant le lac Tuusula, juste au sud de Järvenpää. En 1904, quand la famille aménagea dans la maison toute neuve, les rives du lac Tuusula étaient déjà habitées par une communauté d'éminents artistes finlandais. Le premier habitant avait été l'écrivain Juhani Aho et sa femme, l'artiste Venny Soldan-Brofeldt en 1897, suivi du beau-frère de Sibelius, le peintre Eero Järnefelt dont la villa, Suviranta, fut terminée en 1901. L'année suivante amena de nouveaux voisins : l'artiste Pekka Halonen et le poète Juhana Henrik Erkko. Au début du 20e siècle, Järvenpää était néanmoins un endroit beaucoup plus petit et tranquille qu'il ne l'est aujourd'hui. La découverte d'un environnement approprié et calme était l'une des principales conditions quand la famille Sibelius quitta la vie urbaine et acheta le terrain sur lequel Ainola devait être construite parce que Sibelius considérait le silence comme absolument essentiel à son travail. Il ne tolérait pas d'exception, même pas quand ses filles s'exerçaient : les demoiselles devaient mettre leurs manteaux chauds et faire leur musique au sous-sol.

Pendant ses premières années à Ainola, Sibelius louait des pianos ; le Steinway entendu sur ce disque est arrivé là en 1915, un cadeau payé par 144 admirateurs reconnaissants à l'occasion du 50e anniversaire de naissance de Sibelius. À cette époque, le compositeur était déjà une célébrité nationale. Pour souligner son anniversaire, son portrait fut affiché dans les vitrines et des messages de félicitations arrivèrent de partout. Plusieurs des principaux artistes de la Finlande lui donnèrent des toiles et Eino Leino écrivit un poème en signe d'hommage. Un concert somptueux, dirigé par le compositeur, introduisit au monde la nouvelle Cinquième symphonie (dans sa forme originale en quatre mouvements). Mais la présence du piano à Ainola a failli être de courte durée. Malgré son renom,

Sibelius devait continuellement lutter pour payer ses comptes et, peu après les célébrations d'anniversaire, les huissiers arrivèrent à Ainola avec l'intention de reprendre l'instrument. Heureusement, le bon sens (aidé par une collecte organisée par la soprano Ida Ekman) a gagné et l'instrument fut laissé sur place.

Sibelius composait généralement à sa table de travail ; il ne prenait le manuscrit au piano que lorsqu'il était avancé dans la composition. Il ne fait cependant aucun doute qu'il ait utilisé son Steinway comme aide à sa composition plus tard dans sa vie. Sa fille Margareta Jalas émet des souvenirs : « Mélodies nocturnes, c'est ainsi que l'on appelait ce qu'il jouait la nuit quand il composait après que les autres se fussent couchés. Une atmosphère formidable se dégageait de ces nuits, je peux encore la ressentir quand je repense à mon enfance. » Le piano entendu sur ce disque a vu naître des œuvres aussi importantes que les Sixième et Septième symphonies – sans mentionner les révisions de la Cinquième – ainsi que *La Tempête* et *Tapiola*. Il a de même été témoin de la naissance et de la mort de la Huitième symphonie, probablement brûlée par son auteur dans les années 1940. D'éminents invités ont aussi joué sur ce piano, par exemple le pianiste et compositeur allemand Wilhelm Kempff qui se rendit à Ainola au début des années 1920. A la demande de son hôte, Kempff joua une partie de la sonate « Hammerklavier » de Beethoven, incitant Sibelius à constater : « Vous n'avez pas joué la pièce comme un pianiste mais comme un homme de sentiment. » Même âgé, Sibelius continua d'utiliser le piano, jouant pour sa famille à chaque Noël et accompagnant le violoniste Isaac Stern quand il fit un séjour à Ainola en 1951. L'année suivante, Emil Gilels joua Préludes et Fugues de Chostakovitch pour Sibelius sur l'instrument. Il se trouve aussi une bribe de film muet où l'on aperçoit le compositeur au piano.

La musique sur ce disque couvre toute la carrière de Sibelius : l'*Andantino* en si majeur (JS 44), *Allegretto* en si bémol mineur (JS 18) et *Largo* en la

majeur (JS 117 – ce disque inclut le premier enregistrement d'un manuscrit de cette pièce conservé à Kesälahti près de Joensuu, manuscrit considéré comme de la forme finale de la pièce) datent tous trois de 1888, l'année précédant l'obtention de son diplôme à l'Institut de musique d'Helsinki, tandis que *Landscape II* provient de 1928–29 quand il travaillait simultanément sur son infortunée Huitième symphonie. Ce programme présente aussi certaines de ses compositions originales pour piano des plus populaires – les deux Impromptus de l'opus 5, Caprice et Romance de l'opus 24, *Granen (Le sapin)*, l'Étude de l'opus 76, *Scène romantique* et *L'Église du village* – à côté de ses propres transcriptions pour piano de certaines de ses œuvres pour orchestre les plus aimées : *Finlandia* et *Valse triste*. En général, le style de la musique pour piano de Sibelius reflète intimement celui de sa production en d'autres genres, de la générosité mélodieuse de sa période d'études, en passant par le romantisme national des années 1890, tout au long de la période de synthèse du début des années 1920 et au langage musical à l'harmonie plus provocatrice de ses toutes dernières pièces.

Le programme présente aussi un choix de ravissantes raretés, certaines nettement associées à la famille ou aux amis de Sibelius. Le manuscrit de la brève polka en do mineur de 1902–05 est marqué « Aino » et on peut raisonnablement supposer qu'elle devait être un petit cadeau ou une marque d'affection pour la femme du compositeur. Les deux courtes pièces qu'il a dédiées à son ami Oscar Parviainen en 1919 sont particulièrement dignes d'attention. Parviainen était un peintre respecté mais, en 1919, sa santé mentale s'était détériorée à un point tel qu'il vivait dans un sanatorium en Suède. Après avoir reçu le manuscrit de *Con passione*, la reconnaissance de Parviainen n'avait pas de bornes : « C'est comme si un éclair m'avait traversé et que j'y avais survécu. Un chant de réjouissance des anges du ciel ! » Les toiles de Parviainen à Ainola s'intitulent *La procession funèbre* et *La Prière (Mort d'un enfant)*. La première fut inspirée par une marche

funèbre que Sibelius avait improvisée à Paris en 1905 tandis que *La Prière* commémore la mort de Kirsti, la troisième des six filles de Sibelius, en 1900 ; cette toile était particulièrement chère au cœur de son père.

Sibelius confia à son secrétaire Santeri Levas au sujet de ses pièces pour piano : « Je sais qu'elles ont un certain avenir, quoiqu'elles soient aujourd'hui presque entièrement oubliées. » Une raison pour leur abandon relatif est que la majorité sont des petites danses, des peintures d'humeur, des intermezzos et des pièces de caractère. Leur équivalent dans sa production pour orchestre se trouve probablement dans les brefs mouvements qu'il a composés comme musique de scène pour le théâtre – et en fait deux pièces sur ce disque sont de l'authentique musique de théâtre : *Musette* date de 1898, composée pour le drame historique *Le Roi Christian II* par Adolf Paul, un ami de Sibelius, tandis que la célèbre *Valse triste* (1903) provient de la musique de *Kuolema (Mort)* du beau-frère du compositeur, Arvid Järnefelt. On a dit que si les symphonies de Sibelius sont les pins géants de sa forêt musicale, les pièces pour piano représentent ses fleurs les plus délicates – et son opus 85 (inclus en entier sur ce disque) renferme cinq portraits délicats de fleurs, composés en 1916–17. Le profond amour de la nature chez Sibelius est bien documenté et il n'est pas surprenant qu'il ait parfois nommé ses miniatures après des objets ou des phénomènes de la nature : fleurs, arbres, un orage, ou même simplement « paysage ».

Juste parce qu'une pièce est brève n'indique pas qu'elle est sans conséquence. Pour le prouver, on n'a pas eu besoin d'aller plus loin que le doucement contemplatif *Rondino* sur ce disque, écrit à un moment où Sibelius produisait de la musique parmi sa plus pénétrante et introspective – en 1912, un an et demi environ après son intransigeante et sombre Quatrième symphonie. *Rondino* est moins ravagé que la symphonie mais tout aussi sincère. Comme la plupart des œuvres sur ce disque, il expose un côté moins familier mais tout aussi carac-

téristique du compositeur, très loin du colosse nordique sévère que plusieurs photographies semblent montrer. Ces pièces dévoilent non seulement ses dons mélodiques incontestables mais aussi son humanité et sa chaleur – et il ne peut pas se trouver de plus fidèle témoin de ces qualités que son propre piano.

© Andrew Barnett 2014

Folke Gräsbeck a étudié le piano au conservatoire de Turku de 1962 à 1974 comme élève de Tarmo Huovinen ; il a gagné le premier prix du concours Maj Lind en 1973, soit à l'âge de 17 ans. Il a aussi fait plusieurs voyages d'études à Londres où il était un élève privé de Maria Curcio-Diamand qui, à son tour, a été l'élève d'Arthur Schnabel. Erik T. Tawaststjerna a aussi été l'un de ses professeurs à l'Académie Sibelius à Helsinki. Gräsbeck y obtint sa maîtrise en musique en 1997 et son doctorat en 2008, suite à sa recherche sur la musique pour piano dans la production de jeunesse de Sibelius. Gräsbeck travaille comme accompagnateur/conférencier permanent à l'Académie Sibelius depuis 1985. Il a interprété plus de 30 concertos pour piano et il a fait ses débuts en 1971 à Helsinki avec l'Orchestre Symphonique de la Radio Finlandaise dirigé par Okko Kamu. En mai 2014, Gräsbeck a interprété le Concerto pour piano no 2 de Chostakovitch avec l'Orchestre Philharmonique du Liban. Il s'est produit comme récitaliste, chambriste et accompagnateur de lieder dans les pays suivants entre autres : Etats-Unis, Egypte, Israël, Emirats Arabes Unis, Botswana, Zimbabwe, Mexique et Japon.

Gräsbeck joue un rôle important dans le projet d'édition complète de Sibelius pour BIS Records, participant à 24 disques dont l'intégrale de la musique solo pour piano (10 CDs) et à des disques de chansons, œuvres avec instruments solos et avec chœur. Il a aussi donné le premier récital de piano au Sibelius Hall

à Lahti en l'an 2000 avec un programme consistant exclusivement en créations de musique pour piano de Sibelius. Son répertoire renferme également le quintette pour piano, quatre quatuors pour piano et cinq trios pour piano de Sibelius. Gräsbeck a joué 397 du total approximatif de 600 œuvres de Sibelius plus des fragments et il en a donné la création de 90. Parmi les distinctions qui lui ont été attribuées nommons l'Ordre du Lion de Finlande (2009) et la Médaille Sibelius de la Société Sibelius de Finlande (2014). Il est directeur artistique du festival Sibelius à Korpo depuis 2002.

THE BIS SIBELIUS EDITION

the most comprehensive composer portrait ever recorded

A total of 68 discs, sorted by genre into 13 volumes, which besides the published works include rare original versions and works from Sibelius's youth – material which to a large extent is unique to BIS.

1. TONE POEMS BIS-1900/02	8. ORCHESTRAL WORKS BIS-1921/23
2. CHAMBER MUSIC I BIS-1903/05	9. CHAMBER MUSIC II BIS-1924/26
3. VOICE & ORCHESTRA BIS-1906/08	10. PIANO MUSIC II BIS-1927/29
4. PIANO MUSIC I BIS-1909/11	11. CHORAL MUSIC BIS-1930/32
5. THEATRE MUSIC BIS-1912/14	12. SYMPHONIES BIS-1933/35
6. VIOLIN & PIANO BIS-1915/17	13. MISCELLANEOUS WORKS BIS-1936/38
7. SOLO SONGS BIS-1918/20	

ACCLAIM FOR THE EDITION

*'A landmark in the composer's discography' – Special Achievement Award in 2011
International Classical Music Awards (ICMA)*

*„Eine diskographische Glanzleistung erster Güte“ – Jahrespreis 2012
Preis der deutschen Schallplattenkritik*

*'An edition which gives voice to his music as surely as that music gave voice to a nation.'
International Record Review*

*'Gräsbeck makes a most persuasive case for just about all of this music, and Sibelius's output for solo piano will likely never again be recorded as comprehensively or as well.'
Fanfare*

With special thanks to the Ainola Foundation and to Hilikka Helminen, executive director of Ainola

INSTRUMENTARIUM

Grand piano: Steinway, No. 171 261. 50th birthday present to Jean Sibelius, 1915.

RECORDING DATA

Recording: May 2014 at Ainola, Järvenpää, Finland
Producer and sound engineer: Jens Braun (Take5 Music Production)
Piano technician: Matti Kyllönen

Equipment: BIS's recording teams use microphones from Neumann and Schoeps, audio electronics from RME, Lake People and DirectOut, MADI optical cabling technology, monitoring equipment from B&W, STAX and Sennheiser, and Sequoia and Pyramix digital audio workstations.
Original format: 24 bit / 96 kHz

Post-production: Editing: Jens Braun
Executive producer: Robert Suff
Project adviser: Andrew Barnett

BOOKLET AND GRAPHIC DESIGN

Cover texts: © Andrew Barnett 2014
Translations: Teemu Kirjonen (Finnish); Leif Hasselgren (Swedish); Horst A. Scholz (German); Arlette Lemieux-ChenÉ (French)
Photo of Folke Gräsbeck: © Jens Braun
Typesetting, lay-out: Andrew Barnett (Compact Design)

BIS recordings can be ordered from our distributors worldwide.
If we have no representation in your country, please contact:
BIS Records AB, Stationsvägen 20, SE-184 50 Åkersberga, Sweden
Tel.: 08 (Int.+46 8) 54 41 02 30
info@bis.se www.bis.se

BIS-2132 © & © 2015, BIS Records AB, Åkersberga.

Folke Gräsbeck, in the academic dress of a Finnish Doctor of Music, by the entrance to modern-day Ainola.

Cover image: Ainola as it was in 1904, the first winter after Sibelius and his family had moved in. The timber walls were later covered with painted boarding, and the shingle roof with tiles. The children are probably Katarina on the sledge, being pushed by either Eva or Ruth. The original, black and white drawing was published in the journal *Helsingin kaiku*, 10th December 1904.